

Jadwiga Uchyła-Zroski

Wprowadzenie

Studia Artystyczne nr 3, 3-4

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przekazywane z pokolenia na pokolenie dziedzictwo kulturowe jest nie tylko świadectwem uznania korzeni, związku teraźniejszości z przeszłością, lecz także wyrazem szczególnej naszej postawy wobec jego wartości. Ciągłe badanie, odkrywanie, opisywanie zasobów kultury z czasów dawno minionych, także tych zabytków kultury, które przetrwały do dziś, jest ważnym zadaniem współczesnej nauki. Jak powiada Daniel Kadłubiec, „Kultura folklorystyczna żyje wtedy, kiedy ma społeczny obieg, gdy z zapisów, książek, taśm wszelkiej dokumentacji wejdzie w działanie, wzbogaci nasze doznania codzienności treściami etnicznymi, a zatem identyfikującymi nas jako społeczeństwo narodowe”¹.

Ciągłość kultury, jej przekaz, staje się podstawowym warunkiem trwania narodu oraz społeczeństw narodowych. Należy zauważyć, że ważnym składnikiem tej ciągłości jest autentyczna, spontaniczna kultura dorosłych i dzieci. W ramach każdej kultury wytwarzane są rozliczne wzory, rytualizacje życia publicznego i prywatnego (rodzinnego, zawodowego, cechowego itd.) ukazywane w postaci określonych zwyczajów, obrzędów, obyczajów. Stanowią one swoiste symbole kulturowe danej społeczności, która pielęgnuje je i rozwija w oparciu o tradycję. Znaczący udział w ich dokumentowaniu mieli zbieracze i badacze kultury ludowej, głównie folklorysty, etnografowie, etnomuzykolodzy w XIX- i XX-wiecznej Europie. Do czołowych badaczy kultury ludowej należał Henryk Oskar Kolberg (1814–1890), który w 33 tomach monografii regionalnych utrwalił wierny obraz polskiej kultury ludowej. Jego penetracje badawcze sięgały daleko poza Polskę. Dzieło jego życia: *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawa, pieśni, muzyka, tańce*, tj. 92 tomy monografii regionalnych, zaliczane jest do najwybitniejszych dokonań w nauce polskiej i szerzej – w XIX-wiecznej Europie. Z grona znaczących badaczy folkloru śląskiego należy z kolei wymienić m.in. Wacława Zaleskiego, Władysława Wójcickiego, Juliusza Rogera, Adolfa Dygacza.

Znaczenie zasobów kulturowych, w tym muzyki i sztuki, jako ważnych cech dorobku ludzkości znalazło swe uznanie i potwierdzenie w wielu międzynarodowych ustawach, przepisach i rekomendacjach. Pierwsze sympozjum Europejskiej Konwencji Kultury odbyło się w Paryżu w 1954 roku². Jednak nacisk na ochronę spuścizny narodowej i rodzimego folkloru dało się odczuć w wielu krajach Europy głównie w drugiej połowie XX wieku. Do znaczących konwencji w obronie dziedzictwa kulturowego należy zaliczyć m.in. Konferencję Generalną UNESCO (Paryż 1989). Z postanowień końcowych konferencji dowiadujemy się, że folklor i sztuka ludowa tworzą część ogólnoswiatowego dziedzictwa ludzkości,

są ważnym środkiem łączenia różnych ludzi i społeczności, zapewniając im kulturową tożsamość. Folklor uznano też za integralną część spuścizny kulturowej danego kraju oraz „żywą kulturę ludzkości”. Całokształtem swej formy folklor oparty jest na tradycji i twórczości ludowej realizowanej przez grupy lub osoby indywidualne. Został on też uznany jako wyrażający tożsamość społeczną i kulturową osób go uprawiających. Formami folkloru są: język, literatura, muzyka, taniec, zabawy, mitologia jako zbiór podań, zwyczaje, obrzędy, rękodzieła i inne rodzaje sztuki. Dziedzictwo kulturowe każdego narodu stanowi ważną część jego cywilizacji, pamięci, wspólnej historii. Środowisko kulturowe jest nieodłącznym warunkiem życia i rozwoju człowieka, który w nim wzrasta, nabywając cech danej kultury.

Szczególnie kultura regionalna (makro- i mikroregionów) zawiera w sobie najbardziej przyswajalne dla człowieka wartości. Kultura nie jest właściwością wrodzoną, lecz nabywaną przez jednostkę w toku edukacji i wyuczoną we wspólnym działaniu. Szczególna rola w tym kontekście przypada więc instytucjom oświatowym i kulturalnym, ośrodkom akademickim, uczelniom artystycznym. Niewyczerpane źródło tematyki ludowej jest inspiracją dla wielu artystów ludowych i artystów profesjonalnych. Natchnienie czerpane z piękna przyrody jest przekształcane artystycznie w prawdziwe, niepowtarzalne arcydzieła sztuki. Z bogactw naturalnych, uroków krajobrazów, ukształtowanych form geometrycznych ziemi człowiek może poznawać piękno, zachwycać się nim, przekształcać w nową formę według swej twórczej i artystycznej wizji.

Niniejszy, trzeci numer „Studiów Artystycznych” zatytułowany *Sztuka i kultura ludowa w badaniach i twórczości artystycznej* w całości poświęcony jest kulturze i tematyce ludowej. Składa się z wprowadzenia, dodatku artystycznego oraz 20 tekstów autorskich, które tworzą trzy części tematyczne.

Część pierwsza, *Teoretyczne rozprawy i rozważania o kulturze oraz sztuce ludowej – polscy badacze folkloru muzycznego*, zawiera osiem tekstów. Ryszard Solik w dyskursie na temat sztuki ludowej w kontekście sztuki w ogóle snuje rozważania o typowych dla tej drugiej pojęciach, jej powinowactwie i relacjach. Cztery kolejne teksty: Heleny Synowiec, Adama Okuna, Andrzeja Wójcika, Ryszarda Gabrysia, przybliżają dokonania badawcze prof. Adolfa Dygacza. Artykuły te mają cechy wspomnieniowe, pamiętnikarskie, retrospekcyjne. Inspiracją do ich powstania była obchodzona w 2014 roku w Instytucie Muzyki uroczystość 100. rocznicy urodzin tego wielkiego dokumentalisty folkloru muzycznego ziemi śląskiej, pedagoga Instytutu Muzyki w Cieszynie, „człowieka wielkiego duchem”. Kolejne trzy teksty mają

Wprowadzenie

charakter monograficzny. Krystyna Turek pisze o przesądach pogrzebowych na podstawie zapisków Jana Brody. Danuta Zoń-Ciuk interpretuje wątki ludowe w kompozycjach Antoniego Poćwierza, natomiast Marlena Winnicka analizuje zainteresowania folklorystyczne Jana Michała Wieczorka.

W części drugiej, zatytułowanej: *Międzynarodowe etnomuzykologiczne badania kultury ludowej*, znajduje się pięć tekstów. Autorzy rozpatrują w nich folklor w ujęciu międzynarodowym. Michał Burczyk w dwóch opracowaniach wskazuje na zasługi Oskara Kolberga dla dokumentowania folkloru w Czechach i na Słowacji. Trzy pozostałe teksty dotyczące czeskiej i słowackiej muzyki ludowej ukazują najważniejsze jej cechy oraz etapy rozwoju.

Część trzecia, *Tematyka ludowa w twórczych działaniach artystycznych*, zawiera siedem artykułów. Wiesław Cieniała w swym szkicu prezentuje własną twórczość muzyczną w opracowanym cyklu *Suita dziecięca „Piąta pora roku”*, powstałym z inspiracji tematyką ludową. Ewa Nidecka analizuje twórczość fortepianową Witolda Lutosławskiego, natomiast Grzegorz Rubin uzasadnia inspiracje folklorystyczne u polskich muzyków jazzowych. Cztery kolejne teksty nawiązują do sztuki artystycznej. Krzysztof Marek Bąk w swym szkicu pisze o pracach własnych wokół tematyki: ludowość a ekslibris, wątki ludowe w księgoznaku i grafice kommemoratywnej.

Użytkową wartość drewna w sztuce przybliży Aleksandra Giełdoń-Paszek. Z kolei o góralskim zdobnictwie jako sztuce regionalnej górali zakopiańskich pisze Wojciech Bachleđa-Dorcarz. Tekst Ireny Białas, zamykający trzecią część, prezentuje ludowy strój ziemi pszczyńskiej. Charakterystyczne jego elementy autorka ukazuje bardzo szczegółowo i dokładnie, pisząc m.in., z jakich zostały wykonane materiałów, w jaki sposób krojone i szyte, przy jakich okazjach lub uroczystościach noszone. Artykuł ten poszerza dotychczasową wiedzę na temat pszczyńskiego stroju kobiecego i męskiego jako ubioru dziennego i odświętnego, zwanego też uroczystym. Autorka wskazuje również na te elementy stroju, które przetrwały próbę czasu i są noszone do dziś.

Prezentowany numer „Studiów Artystycznych” zamyka wykaz wybranych osiągnięć artystycznych i naukowych pedagogów Instytutu Muzyki oraz Instytutu Sztuki Wydziału Artystycznego Uniwersytetu Śląskiego za rok 2014, ubogacony zdjęciami i ilustracjami.

Jadwiga Uchyla-Zroski

¹ D. KADŁUBIEC: *Wprowadzenie*. W: *Folklorystyka na przełomie wieków*. Red. D. KADŁUBIEC. Cieszyn 1999, s. 11–12.

² Zob. *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*. Red. S. BEDNAREK. Wrocław 1999.